

ЧИТЕЛЬНИКОВІ ВІД АВТОРА

Сим я представляю вам, шанований чительнику, запис видатного періоду мого життя; я вірю, що, поданий у таким вигляді, запис сей виявиться не лише цікавим, а й до значної міри корисним і повчальним. Саме в *сій* надії я його склав; і хай *се* стане моїм вибаченням за порушення делікатної та шанобливої стриманости, що більшою мірою втримує нас від оприлюднення на загал наших похибностей і немочей. Дійсно, немає нічого гидшого для наших англійських почуттів, аніж бачити людську істоту, що виставляє до нашої уваги свої моральні пухлини чи рубці й зриває ту «запону порядности», яку час або шана до людської крихкості могли на неї зодягти; відповідно, більша частина *наших* сповідань (себто сповідань спонтанних, не освячених розсудливістю) ідуть від напівпрстойників, мандрованців чи крутіїв; і шукати подібних чинів безкорисливого самоприниження від тих, кого можна уявити в злуці з порядною та гідною частиною суспільства, нам слід у французькій літературі або в тій частині літератури німецької, що забруднилася штучною та похибною чуттевістю французів. Усе се я почуваю так сильно, і так повножило я засуджую таку схильність, що протягом довгих місяців я сумнівався в до речности допустити, щоб ся ачи інша частина моєї розповіді

потрапила на всезагальний огляд до моєї смерти (коли з ряду причин оприлюднена буде вона вся), – і далеко не без тривожного перегляду причин за та проти сього кроку я накінець виснував на нього піти.

Провина та злигодні маліють, за природним інстинктом, від уваги суспільства, вони кохаються в приватности й самотині, і навіть у виборі могили часто відчужуються від широкого поспільства кладовища, неначе відрікаючись від товариства великої людської сім'ї та бажаючи виразити (послугуючись влучною мовою пана Вордсворта):

...смирений так

Покути був самотний знак¹.

Добре в цілому й корисно для всіх нас, що се єсть так; не стану я з власної волі особисто виражати зневагу до таких похвальних почуттів, не зроблю в дії чи слові нічого, щоб їх підважити. Проте, з одного боку, оскільки моє самозвинувачення не дорівнюється до сповідання в провині, та, з другого боку, якби дорівнювалося, наслідкова користь для інших із запису досвіду, надбаного такою дорогою ціною, відшкодувала б з великою лихвою всяку шкоду підміченим мною почуттям і виправдала б таке порушення загального правила.

1 Вільям Вордсворт «Біла ланя з Райлстону» (подано за перекладом перекладача твору, якщо не вказано інше). – Тут і далі примітки перекладача, якщо не вказано інше.

Се одинокий був курган;
Від гробівців стояв він сам –
На два списи вділяв відтин:
Мов гордості незнаний чин,
Меланхолії гумор злий,
Що відцурав весь рід людський,
Ачи вини смирений так
Покути був самотний знак.

Неміч і злигодні не передбачають самі собою провини. Вони наближаються або виходять від тіней сього темного союзу згідно з мотивами та цілями винуватця й пом'якшувальними обставинами, відомими чи таємними, провинного вчинку, відповідно до того, наскільки сильною спершу була спокуса й наскільки наполегливим у дії чи спробі був накінець спротив. Що ж до себе, то без шкоди правді чи скромности я стверджу, що моє життя в цілому було життям філософа: від самого свого народження мене було зроблено інтелектуальною істотою, й інтелектуальними в найвищому значенні були мої поривання й насолоди, навіть за моїх шкільних років. Якщо опієжерство вважати чуттєвою насолодою і якщо мені випадає сповістися, що я віддавався йому в мірі, досі не *записаний*² щодо будь-кого³, не меншою правдою буде те, що я боровся проти сього дивовижного поневолення з релігійною ревністю й у підсумку досягнув того, чим досі не звеличено, на мій відом, жадної людини: я розігнув майже до останніх ланок той клятий ланець, що мене сковував⁴. Таке самопідкорення можна доречно представити яко противагу супроти всякого виду чи міри

2 «Досі не *записаний*» – так я пишу, позаяк єсть у нашні дні одна видатна людина, яка, якщо все те, що повідають про неї, правда, значно перевищила мене в обсягах. – *Примітка автора.*

3 У Занаду Кублай-хан рік
Шатро вельможне втіх звести:
Там, де святого Альфа біг
Через печер незнаний лік
До моря меркоти.
П'ять на п'ять верст родючий луг
Вперізан мурами навкруг;
Там-он сади, що в них в'юнкі струмки,
Дерев духмяних там цвіте зіло;
А тут ліси старі, як пагірки,
Вкривають сонячне зело.

4 Можливо, алюзія на міфологію Вільяма Блейка («Книга Лоса», «Книга Урізена», «Чотири Зоаси» тощо) з яскравими образами закутих деміургів.

самовдоволення. Утім, я не наполягаю, що се самопідкорення не позбавлене питань, а самовдоволення – відкрите до казуїстичних сумнівів, позаяк можна се визначення застосувати й до дій, спрямованих виключно на подолання болю, ачи ж обмежити його до тих, що спрямовані викликати чисту насолоду.

Тож я не визнаю провини, а якби й визнавав, то, можливо, сим сповідним чином я очистив би її, залічуючи ту службу, яку можу відтак зіслужити всій спільноті опієжерців. Але що ж се за спільнота? Чительнику, хай як смутно мені се казати, та спільнота ся дійсно велика. У сьому я переконався декілька літ тому, підраховуючи тоді число тих людей у невеликому прошарку англійського суспільства (прошарку людей, визначних талантом чи високим саном), знаних мені прямо чи непрямо як опієжерців; до їх ліку, зокрема, належали красномовний і добросердий —, покійний декан —; лорд —; пан —, філософ; покійний державний віцесекретар, що описав відчуття, яке вперше призвело до вживання опію, тими ж словами, що й декан —, а саме: «він почувався так, неначе щурі гризли й точили стінки його шлунка»; пан — і багато інших, не менш відомих, перелічувати яких буде виснажливо. Тож, якщо навіть один прошарок, відносно обмежений, здатен представити стільки десятків прикладів (і то зі знань одного-єдиного допитувача), природно буде припустити, що все населення Англії представить пропорційне число. Я, однак, сумнівався в слушності такого припущення, доки мені не стали відомі певні факти, що переконали мене у своїй нехибності. Я наведу тут їх два.

1. Три шановані лондонські аптекарі у віддалених один від одного кварталах Лондона, у яких я останнім часом купував опій у малих кількостях, запевнили мене, що число

опієжерців-аматорів (як я беруся їх назвати) було на той час величезним і що складність відрізнити тих осіб, яким звичка зробила його необхідним, від тих, хто купував його з наміром самозгубства, коштувала їм щоденних клопотів і суперечок. Сей доказ стосується лише Лондона, але наступний, можливо, переконає чительника більше.

2. Кілька років тому, коли я проїжджав через Манчестер, мені повідомили кілька бавовняних магнатів, що їхні робітники стрімко набували звички опієжерства, настільки, що в суботній пополудень прилавки аптек рясніли пігулками по одній, дві чи три грани – у підготованні до відомого попиту ввечері. Прямою причиною для сеї звички була низька платня, що на тоді не дозволяла їм віддаватись елю чи спиртному; можна було би припустити, що з підняттям платні практика припиниться, та позаяк я не вірю, що будь-яка людина, одного разу скуштувавши божественні розкоші опію, опуститься після того до грубих і смертних утіх алкоголю, припускаю, що, безумовно,

Жере і той, хто ще не жер раніш;

Хто жер завжди, жере той іще більш.

Бо й справді, дивовижну силу опію визнають навіть автори від медицини, які суть його найбільшими ворогами; так, наприклад, Осітер, фармацевт Гринвіцької лічниці, у своєму «Есеї про впливи опію» (виданому в 1763 році), намагаючись пояснити, чому Мід⁵ не був достатньо відвертим щодо властивостей, протидій та іншого до цього ліку, виражається в таких таємничих термінах (φωνάυτα συνετοίς⁶): «Можливо, він вважав,

5 Доктор Річард Мід (1673-1754) – видатний англійський лікар, працював при лікарні Св. Томи.

6 «Говорячи до мудрих» (грец.).

що предмет надто делікатної природи, щоб розходитися про нього на загал; і, позаяк може бути, що чимало людей відтак спробує нерозбірливо його спожити, се [оприлюднення] зменшить той необхідний страх і засторогу, що мали б запобігти їхньому досвідченню обширної сили сього ліку: *позаяк він має чимало властивостей, що, оприлюднені на загал, узвичають його вжиток і зроблять його жаданішим серед нас більше, ніж серед самих турків*; вислідок сих знань, — додає він, — неминуче обернеться всезагальним лихом». З однозначністю сього висновку я не цілком згоден⁷, та на сей предмет я ще матиму нагоду сказати слово наприкінці моїх «Сповідань», де запропоную чительнику *мораль* своєї розповіді.

⁷ У редакції 1856 року: «я цілком не згоден».

ЗАСТАНОВЧІ СПОВІДАННЯ

Сі застановчі сповідання, себто вступну розповідь про юнацькі пригоди, що заклали підвалини авторової звички споживання опію в подальшій житті, було вирішено представити з трьох головних причин:

1. Щоб випередити й задовольнити питання, що інакше болісно зринатиме впродовж «Опійних сповідань»: «Як могло наділене розсудом створіння віддатися такому жалюгідному ярму, добровільно накликати такий нищий полон і свідомо закувати себе таким семикратним ланцем?» — питання, яке, залишене без вірогідної відповіді, майже достеменно, тою ганьбою, що здатна збурити супроти чину марнотного безрозсудства, зашкодить мірі співчуття, необхідного в кожному разі для авторової цілі.

2. Як ладнання ключа до деяких частин сього грізного пейзажу, що відтак населятиме сновидіння опієжерців.

3. Задля створення певної попередньої зацікавлености приватного штибу в особі сповідача за межами безпосереднього предмета сповіді, що достеменно наснажить ці сповіді цікавістю. Коли б опієжерцем став чоловік, що «повість його в синах телчих»⁸, існує імовірність, — якщо йому взагалі не забракне

⁸ Сирах. 38:25. — Тут і далі, якщо не вказано інше, біблійні цитати подаю за Острозькою Біблією.